

61 במחצית – ומא שאסרה המשנה לשחוט הוא בציפורן מחוברת.

משנה

62 דין שחיטה במגל קציר: השוחט במגל קציר – במגל שקוצרים בה
63 תבואה, ופיגמותיה כפופים מאוד ונטות כולן לצד אחד בשיפוע כלפי
64 יד הכלי, אמנם שחט רק בדרך הליכה – שהולך את הסכין ולא
65 הביא חורה אליו, בית שמאי פוסליו את השחיטה, והרי היא מטמאה
66 במשא כנבילה, ובית הלל מכשירין את השחיטה. ואם החליקו את
67 שנייה במשחות, הרי היא פסולת ואפשר לשחוט בה אף לכתחילה.

גמרא

69 ביאור שיטת בית הלל: אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן, אף
70 בששהשיריו בית הלל שחיטה זו לא הכשירו אלא לטהרה מדי
71 נבילה, שאינה טמאה, אבל באכילה אסורה, שאף שכאשר שוחט
72 בהולכה בלבד אין הבשר נקרע על ידי הפגמות, מכל מקום גזר
73 שמה שחוט אף בהבאה ונמצא שהפגמות קורעים את הבשר. אמר
74 רב אחי, דיןא נמי – אף מלשון המשנה יש לדייק כן שאינה מותרת
75 באכילה, דקתני במשנה בית שמאי פוסליו ובית הלל מכשירין,
76 ולא קתני בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין, ומבואר שאינם
77 מכשירים אלא מטומאת נבילה. דוחה הגמרא: ולימעידי – ולדבריך
78 שיש לדייק מלשון זה, עדיין יקשה עוד, ליתני – היה למשנה לכתוב
79 בית שמאי מטמאין ובית הלל מטהרין, שהרי הנידון הוא לגבי
80 טומאה בלבד. אלא בהכרח שפוסליו ומכשירין ו'אוסרין ומתירין'
81 תדא מילתא היא – דבר אחד ומשמעות אחת הם, שהלשון כשר
82 ופסול עולה על השחיטה, שלבית שמאי כיון ששחיטתו פסולה הרי
83 היא מטמאה כנבילה, ולבית הלל כיון שהשחיטה כשרה הרי בהבאה
84 מותרת אפילו באכילה.

משנה

85 אחד מחמשת פסולי השחיטה שנאמרו בהלכה למשה מסיני היא
86 'הגרמה/ דיינו שנוטה באמצע השחיטה מהמקום הראוי לשחיטה
87 אל מחוץ לו. המשנה מביאה מחלוקת באופן הפסול בהגרמה:
88 השוחט מתוך הטבעת ושירי בה מלא חוט על פני כולה – אם
89 שחט בתוך הטבעת הגדולה שהיא הטבעת העליונה מכל הטבעות
90 של הקנה, והיתה כל שחיטתו בתוך הטבעת, שלא יצא בשעת
91 שחיטתו עם הסכין אל מחוץ לטבעת ששם אין השחיטה כשרה, אף
92 אם לא נשאר ממקום שחיטתו עד סוף הטבעת לצד הראש אלא
93 שיעור 'מלא החוט', כלומר כל שהוא, שחיטתו פסולה. רבי יוסי
94 ברבי יהודה אוסר, אין צריך שישאר מלוא חוט על פני כל הטבעת,
95 אלא די אף שישאר מלא חוט על פני רובה של הטבעת, ואחר
96 ששחט רובה בתוך הטבעת אף אם יצא אל מחוץ לטבעת, שחיטתו
97 כשירה, שהרי שיעור השחיטה היא ברוב הקנה, ולכך מה שממשיך
98 לחתוך אחר שכבר חתך את רוב הסימן אינו חשוב שחיטה אלא
99 כחיתוך בשר בעלמא.

גמרא

100 רב ושמואל דאמרי תרנויהו, הלכה ברבי יוסי ברבי יהודה הסובר
101 שרובו של הסימן ככולו, ואף אם שחט אחר הרוב מחוץ לטבעת,
102 שחיטתו כשרה. ואף רבי יוסי ברבי יהודה לא אמר שהשחיטה
103 כשרה, אלא בטבעת הגדולה העליונה, הואיל ומקפת את כל
104 הקנה – לפי שטבעת זו מקיפה את כל הקנה, ולכן יש להחשיבה
105 כקנה והשחיטה כשרה בה, אבל בשאר טבעות שאינן שלימות ואינן
106 מקיפות את כל הקנה, אלא רצועת בשר עוברת בהן לארכו של
107 הקנה ומחברתן, לא – אינה כשרה בהן כלל לפי שאינן נחשבות
108 לקנה, ולכן צריך שישחוט רק בין טבעת לטבעת, ששם שוחט הוא
109 בקרום הקנה עצמו.
110 מקשה הגמרא: וכשאר טבעות לא הכשיר רבי יוסי ברבי יהודה את
111 השחיטה בהן, והתניא – ברבייתא המבארת דעת רבי יוסי ברבי
112 יהודה, רבי יוסי ברבי יהודה אוסר,

מבררת הגמרא: וכמה הוא שיעור פגימת המזבח שעל ידה נפסל.
מתרצת הגמרא: כדי שתהגור בה צפורן – שאם יעביר צפורן על
מקום הפגימה במזבח תתעכב הצפורן על ידי הפגימה.

הגמרא מקשה על כך: מיתניב, שנינו בברייתא, כמה פגימת
המזבח, רבי שמעון בן יוחאי אוסר, פגימה בשיעור טפה. רבי
אלעזר בן יעקב אוסר, בשיעור של כותה. ושלא כאמור לעיל.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא פסידא – הברייתא מדברת על
השיעור הפוסל בבנין המזבח, ושם פוסלת רק פגימה בשיעור על
טפ או כותה. הא פאגמא – מה שאמרנו שהשיעור הוא בכדי שגירת
הצפורן מדובר לגבי אבני המזבח עצמם, שנאמר עליהם (דברים כו)
אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלוקיך, ולכן באבנים עצמם
אפילו פגימה קלה שמתעכבת את הצפורן פוסלת.

הגמרא חוזרת לדון במה שלמדנו לעיל שצריך להראות את הסכין
לחכם לפני השחיטה: אמר רב הונא, האי טבחא דלא סר סבינא
קמי חכם – שוחט שאינו מראה לחכם את סכיניו שיבדוק שאין בו
פגמות, משמתנין ליה – מנדים אותו. ורבא אמר, מעברין ליה –
מעבירים אותו ממלאכתו, ואסור לו לשחוט ולמכור בשר, ומכירין
אבשריה – ומכריזים על כל הבשר ששחט עד היום דטרפה היא.
אומרת הגמרא: ולא פליגי רב הונא ורבא, כאן – מה שאמר רב
הונא שמספיק לנדוטה, הוא פשנמצא, סבינו של השוחט יפה בלי
פגימה, ובכל אופן מנדים אותו משום שזולזל בכבודו של החכם. כאן
– מה שאמר רבא שאוסרים עליו לשחוט ולמכור בשר, ומכריזים על
כל הבשר ששחט שהוא טריפה, הוא בשלא נמצאת סבינו של
השוחט יפה, אלא נמצאו בה פגמות.

דעה אחרת: רבינא אמר, היבא דלא נמצאת סבינו יפה, ממסמס
ליה בפרתא – צריכים ללכלך את בשר הבהמות ששחט בפרש
(ובזבל) של בהמות, דאפילו לעובר בוכבים נמי לא מודין – לא
יוכל למוכרו).

מעשה בענין זה: ההוא טבחא דלא סר סבינו קמיה רבא רבא
חנינא – היה שוחט שלא הראה את סכיניו לבודק לפני רב העיר רבא
בר חיננא. סבר רבא בר חיננא שלראב מעבירים אותו ממלאכתו
אפילו אם נמצא סכיניו יפה, ולכן שמתיה – נידדה, וגם עבריה –
העבירו ממלאכתו ואסר עליו לשחוט ולמכור בשר יותר, וגם אכריו
אבשריה – הכריזו על כל הבשר דטרפה היא. אקלעו – נדמדנו מר
זמרא ורב אחי לבייה – לגבי רבא בר חיננא, אמר ליה – להם,
ליעיינו רבה במלתיה – יעיניו החכמים בדבר למצוא לו זכות כדי
שאוכל להחזירו למלאכתו, דתלו ביה מפלי – משום שיש לו ילדים
קטנים, ואין לו איך לפרנסם עכשיו. בדיקה רב אחי לסביניה
ונמצאת יפה, ואבשריה – והכשירו) לשוב ולשחוט ולהתפרנס
ממכירת בשר. לפי שרב אחי סבר שרק כאשר נמצא הסכין פגום
אסר רבא על השוחט לשחוט עוד. אמר ליה מר זמרא רב אחי,
ולא ליהוש מר לבאב – מדוע אינך הושט לכבודו של רבא בר
חיננא שהוא בר העיר, לשאול אותו אם הוא מסכים לבטל את
האיסור שהכריז על השוחט. אמר ליה רב אחי, שליחותיה דרבא
בר חיננא קא עברין, מאחר והוא אמר לי לחפש לשוחט זכות
ולהכשירו, הריני עושה את שליחותו, ואינני צריך לחזור ולהתייעץ
עמו, ואין כאן זלזול בכבודו.

דין שחיטה בשן ובציפורן: אמר רבה בר הונא, שן תלושה – שנתלש
הלחי יחד עם השיניים מהאדם או מהבהמה, וצפורן תלושה, מותר
לשחוט בה לפתחלה. מקשה הגמרא: והא אמר רבא בכל דבר
שוחטים חזי מגל קציר, והמגירה והשיניים, והצפורן, מפני שהן
הונקין – קורעים את הסימנים מחמת הפגמות ולא חותכים אותם,
הרי שאסור לשחוט בשן וצפורן. מתרצת הגמרא: שן אשן לא קשיא
– הסתירה ממה שהתיר רבא בר הונא לשחוט בשן, לא קשה ממה
שאסרה המשנה לשחוט בשיניים, לפי שהיא בקרה – שמה שהתיר
הוא בשן בודדת, שאינה פוגמת, הא בקרה – ומה שאסרה המשנה
הוא כשיש בלחי התלוש שתי שיניים, לפי שהרוח שביניהן הוא
פגימה. צפורן אצפורן לא קשיא – והסתירה ממה שהתיר רבא בר
הונא לשחוט בציפורן, לא קשה ממה שאסרה המשנה לשחוט
בצפורן, לפי שהיא בתלושה – מה שהתיר הוא בציפורן תלושה, הא

52 זירא היתר בשחיטה זו. מתרצת הגמרא: **אמר אביי, הני מילי - לא**
53 **נאמר דין זה אלא אם יוצא מ**מבבל** ל**בבל** ומארץ ישראל לארץ**
54 **ישראל, כלומר ממקום למקום באותה מדינה, אי נמי** אף אם יוצא
55 **מארץ ישראל ל**בבל**, אבל אם עולה מ**בבל** לארץ ישראל, בין**
56 **דאנן כייפינן להו - שאנו בני בבל כפופים לבני ארץ ישראל, עבדינן**
57 **בנותיהו -** הולכים אנו אף אחר מנהגיהם, והעולה לארץ ישראל
58 אינו צריך לנהוג כחומרי המקום שיצא משם, דהיינו כמנהג שנהגו
59 בבבל. **רב אשי אמר, אפילו תימא אף בעולה מ**בבל** לארץ ישראל,**
60 **הני מילי היכא דדעתו לחזור -** אין זה אלא באופן שדעתו לחזור
61 למקומו, ואילו **רב יודא, אין דעתו לחזור לבבל הוה, ולכן לא**
62 **היה צריך לנהוג כחומרי מנהג מקומו שיצא משם.**
63 הגמרא חוזרת לדינו של רב יוסף שאסור לאכול משחיטה בשאר
64 טבעות: **אמר ליה אביי לרב יוסף, והא רבנן דאיתו -** שבאון
65 **ממחוזא -** שם מקום בבבל, **אמרי, אמר רבי יודא משמיה דרב**
66 **נחמן, מוגרמת בשירה. אמר ליה רב יוסף, נהרא נהרא ופשטיה -**
67 **כל נהר מתפשט במקום שרגיל שם, והיינו שכל מקום הולך אחר**
68 **מנהגו, ולכן יש מקומות שנהגו כרב ושמואל ויש מקומות שלא נהגו**
69 **כן כמו במחוזא.**
70 כבריתא לעיל הובאה עדותו של רבי חנינא בן אנטיגוס שימוגרמת'
71 בשירה, שלדעתו ההלכה למשה מסיני ש'הגרמה' פסולה, לא נאמרה
72 במגרים מהטבעת הגדולה, כיון שאף מעל הטבעת הגדולה דהיינו
73 ב'כובע' עדיין מקום שחיטה הוא. הגמרא מביאה מחלוקת עד היכן
74 מקום השחיטה בכובע: **רבי שמעון בן לקיש אמר** בהמה שנשחטה
75 **בחוץ דכובעא -** בגגו של הכובע שנמצא על פי הקנה. **קרי עליה**
76 **רבי יוחנן 'ניסא ניסא' -** הגס הגס, שהכשיר בכך יותר מדי, ואף
77 לרבי חנינא אינו כשר אלא עד שיפוי כובע, דהיינו עד המקום
78 שמתחיל הכובע לשפע ולעלות, אבל בגגו של כובע ודאי שאינו
79 מקום שחיטה.
80 דין נוסף בשחיטה בשיפוי הכובע: **אמר רב פפי משמיה דרבא, אם**
81 **בשחיטה פגע בחיטי -** שני גרעינים של בשר העשויים כמין פולים
82 ודומים לחיטי - ומנוחים על הקנה בתוך הכובע, **מריפה.**
83 הגמרא דנה בביאור דברי רב פפי: **אביעיא להו, האם מה שאמר רב**
84 **פפי 'פגע', הכוונה פגע ונגע בהן -** שחתך אף את החיטי עצמם
85 וחילקם לשנים, וכמו **דבתיב** (מלכים א' ב כה) **'ויפגע בו וימת',**
86 שפירושו פגע ונגע בו ממש, **או דלמא -** או שמא הכוונה פגע ולא
87 נגע - שחתך למטה מהחיטי לצד הגוף בסמוך להם מאד, אך לא נגע
88 בהם, ומצאנו כעין זה בפסוק, **בדבתיב** (בראשית לב א) **'ויפגעו בו**
89 **מלאכי אלהים, והיינו שפגשוהו אך לא נגעו בו. איתמר, אמר רב**
90 **פפא משמיה דרבא, שייר בחיטי -** אם חתך במקום החיטי ואף חתך
91 את החיטי עצמם וחילקם לשנים, ושייר מקצתם לצד הראש ומקצתם
92 לצד הקנה, **בשירה. וכן אמר רב אמימר פר מר ינוקא, הוה**
93 **קאימנא קמיה -** הייתי עומד לפני **דבני חיאי בריה דרב איואי,**
94 **ואמר לי, שייר בחיטי בשירה. וכן אמר ליה רבינא לרב אשי, אמר**
95 **לי רב שמן מפוכבא, איקלע מר זוטרא לאתרין -** אירע שמר
96 זוטרא נקלע למקומו, ודרש, **שייר בחיטי בשירה. אך מר פר רב**
97 **אשי אמר, אמנם אם פגע בחיטי בלבד ולא חתך את החיטי עצמם,**
98 **בשירה, אך אם שייר בחיטי -** שחתך אף את החיטי וחילקם לשנים,
99 **מריפה. ומבואר מדברי מר בר רב אשי, שאותו 'פגע' שהטריפו רב פפי**
100 **היינו פגע ונגע שהוא 'שייר בחיטי', אך אם פגע ולא נגע הרי היא**
101 **כשירה.**

1 **השוחט בשאר טבעות את כל הקנה או רובו, אף על פי שאין**
2 **מקיפות את כל הקנה כמו הטבעת הגדולה, הואיל ומקיפות את**
3 **רוב הקנה שחיטתו בשירה. וממשיכה הברייתא, ומוגרמת -** אם
4 הגרים לאחר ששחט את רוב הסימן בתוך הטבעת, פסולה, וכדעת
5 רבנן במשנה שאף לאסור ששחט את רוב הסימן ההגרמה פוסלת.
6 העיר רבי חנינא בן אנטיגוס על מוגרמת שהיא בשירה, משום
7 שלדעתו המקום הראוי לשחיטה הוא אף מעל הטבעת הגדולה, עד
8 שיפוי כובע, ולדעתו אין לפסול משום הגרמה אלא אם שוחט
9 משיפוי כובע ולמעלה. ומבואר שרבי יוסי יהודה מכשיר
10 שחיטה בשאר הטבעות משום רובו ככולו, ושלא כדברי רב ושמואל.
11 מתרצת הגמרא: **אמר רב יוסף, רבי יוסי ברי יהודה תרתי -** שני
12 דינים קאמר, שאם שחט את רוב הקנה הרי היא כשרה אף על פי
13 שהגרים לבסוף, משום שרובו ככולו. ועוד ששאר הטבעות נחשבות
14 כקנה משום שמקיפות את רוב הקנה ורובו ככולו. אך רב ושמואל
15 סבירי בנותיה בחדא ופליגי עליה בחדא - סוברים כדעתו בדבר
16 אחד, שאם שוחט בטבעת הגדולה ולאחר שחתך רובו הגרים,
17 שחיטתו כשרה משום שרובו ככולו, אך אינם סוברים כדעתו בדין
18 השני שאף השחיטה בשאר הטבעות כשרה.
19 מקשה הגמרא: **והא -** והרי' וזאף רבי יוסי ברי יהודה לא אמר'
20 **קאמרי רב ושמואל, ומשמע שבכך מבארים הם את דברי רבי יוסי**
21 **ברבי יהודה. מתרצת הגמרא: הכי קאמרי -** כך דיתה כוונתם, הלכה
22 **במותו כפטבעת הגדולה ואין הלכה במותו בשאר טבעות, ומה**
23 **שאמרו לא אמר' הכוונה כמו לא אמר ולא כלום, דהיינו שאין**
24 **לחשוש לדבריו אלא בטבעת הגדולה שבה הלכה כמותו, אך אין**
25 **לחשוש כלל לדבריו שאמר בשאר הטבעות, שבהן אין הלכה כמותו.**
26 **מעשה בענין זה: כי סליק -** כשעלהו רבי יודא מבבל לארץ ישראל,
27 **אכל מוגרמת דרב ושמואל -** אבל מבמה ששחטה בהגרמה
28 הפסולה לדעת רב ושמואל לעיל, והיינו שנשחטה בשאר הטבעות.
29 **אמרי ליה אנשי ארץ ישראל שראוהו אוכל, וכי לאו מאתריה דרב**
30 **ושמואל את -** האם אינך בן מקומם של רב ושמואל, ומדוע אין אתה
31 נוהג כמותם. **אמר להו, מאן אמרה -** מי אמר את הדין הזה בשם
32 רב ושמואל. אמרו לו, **יוסף רב חיאי אמרה, וכמו שהובא לעיל שרב**
33 **יוסף אמר שרב ושמואל חולקים על רבי יוסי ברי יהודה בדבר זה**
34 **והשחיטה בשאר הטבעות לדעתם פסולה. אמר להם רבי יודא, יוסף**
35 **בר חיאי מבולי עלמא נמיר -** היה לומד מכולם, ושמא הלכה זאת
36 שמע ממי שלא דקדק בדבריו כמו שנאמר.
37 **שמע רב יוסף דברים אלו שאמר עליו רבי יודא, איקפר, אמר, וכי**
38 **אנא מבולי עלמא נמירנא, אנא מרב יהודה נמירנא** שהיה מרדק
39 מאד בדבריו, **דאפילו ספיקו דרבנן גרים -** שכאשר היו אומרים לו
40 הלכה וזוהי האומר לו שוכח בשם מי נאמרה, כשהיה רב יהודה
41 אומר מימרא זו, היה אומר ששמעה מפלוני וספק אם נאמרה בשם
42 אמר זה או אחר, וכמו שמצאנו דאמר רב יהודה אמר רבי ירמיה
43 **בר אבא, ספק משמיה דרב שמע שמועה זו, ספק אם שמעה**
44 **משמיה דשמואל, שלשה הדיוטות שאינם מומחין, מתידין את**
45 **הפכוד בעל מום להישחט במדינה, במקום שאין מומחה.**
46 הגמרא דנה במעשה זה. שואלת הגמרא: **ורבי יודא, אף אם הוא**
47 **סובר שרב ושמואל אינם פוסלים שחיטה זו, מכל מקום הרי כבר נהגו**
48 **בה איסור במקומו, וכי לית ליה לרבי יודא הדין המבואר במשנה**
49 **(פסחים ג.) 'ההולך ממקום שעושים מלאכה בערבי פסחים למקום שאין**
50 **עושים, או ממקום שאין עושים למקום שעושים, נזהגין עליו חומרי**
51 **המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם', ומדוע נהג רבי**

המשך ביאור למסכת חולין ליום שישי עמ' ב

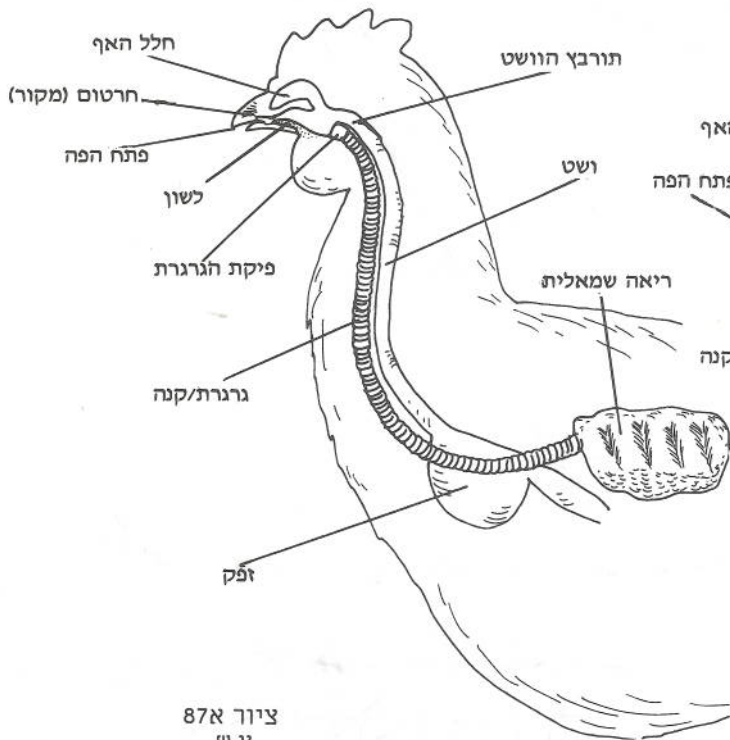
6 להגיע לסימנים, מליקתו פסולה. אומרת הגמרא: **ומסתברא במאן**
7 **דאמר שכונתם אף מחויר. ממאי -** מנין לומר כן, **מדקתני**
8 **במשנתנו השוחט מן העורף שחיטתו פסולה, המולק מן העורף**
9 **מליקתו בשירה,**

1 **ומולק אותם לבדם בלא שדרה ומפרקת.**
2 מחלוקת בביאור דעתם: **איבא דאמרי שכונתם אף מחויר סימנים,**
3 שיכול לעשות מליקה גם באופן זה, אך ודאי שמצותה לחתוך את
4 השדרה והמפרקת ובכך להגיע אליהם ולחותכם. **ואיבא דאמרי**
5 **שאמרו מחויר סימנים דיןקא, שאם הקדים וחתך שדרה ומפרקת כדי**

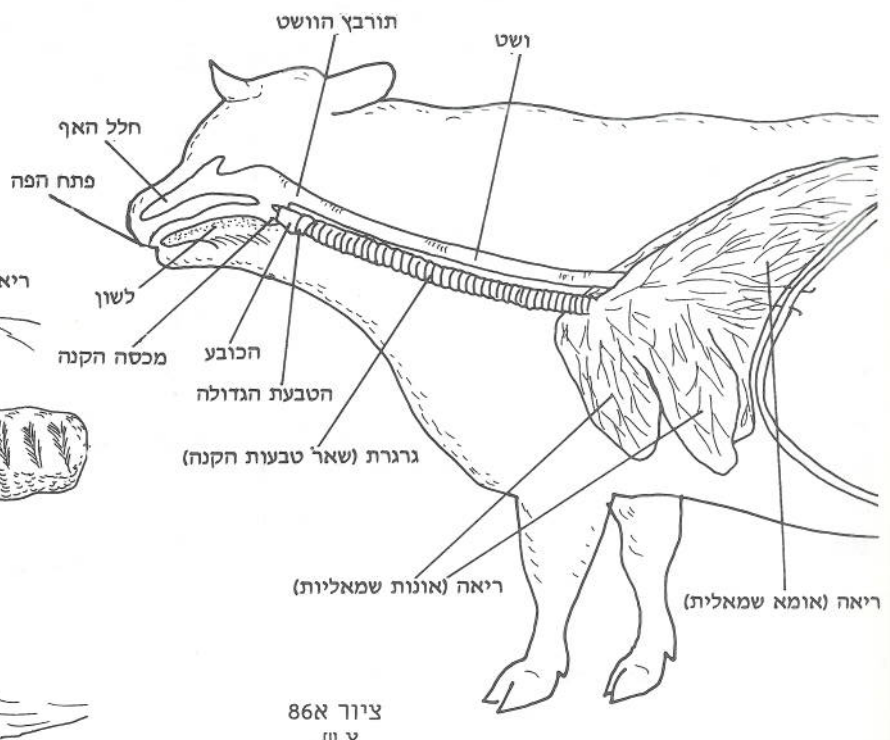
מתני' השוחט מתוך הטבעת ושייר בה מלא החוט על פני כולה שחיטתו כשרה ר' יוסי בר' יהודה אומר מלא חוט על פני רובה. רש"י השוחט מתוך הטבעת — בטבעת גדולה שהיא עליונה לכולן קאמר שאין טבעת למעלה הימנה. (ציור 88א). ושייר בה מלא החוט על פני כולה — לנד הראש שלא הטא לסכין לנאת מן הטבעת לנד הראש עד שגמר כל הטבעת כולה כשרה. מלא החוט — כלומר כל דהו (ציור 89א). אבל אם קודם שגמר את כולה הגרים את הסכין לנד הראש וילא מן הטבעת וגמר את השחיטה למעלה מן הטבעת שאינו מקום שחיטה שהיא הגרמה וכו' אע"פ ששחט רוב הקנה במקום שחיטה פסלי רבנן הואיל וגמרו בפסול (ציור 90א). ריב"ז אומר מלא החוט על פני רובה — אם שייר בה מלא חוט השערה מן הטבעת לנד הראש על פני רוב הטבעת כלומר שחתך רוב הקנה בתוך הטבעת וצמיעוטה הגרים וילא ממנו לנד הראש וגמר השחיטה למעלה הימנה כשרה דכרובא אימכשרת לה שחיטה ואידך כי קשיתי מחתך נשר צעלמא הוא. (ציור 91א).

מראה המקום המדובר בסוגיא בגוף העוף

מראה המקום המדובר בסוגיא בגוף הבהמה

ציור 87א
צ.ש.

ציור 86א
צ.ש.

ואכן יש בסוגיא זו שיטות שונות ומורכבות בהסבר מחלוקת חכמים משולשת ובפסק היוצא ממנה, ואני תפילתי שלא אכשל בדבר הלכה וידי לא תטה ממקום הכשר לשחיטה אלא תוציא דבר נאה ומתקבל להכנת דברי רז"ל הקדושים.

הציור שלפנינו נותן מבט כללי על המקום המדובר בסוגיא הבאה בגוף הבהמה: הקנה, שהוא מעין צינור המעביר את האויר שנושם בעל החיים מאפו לריאותיו, מורכב מכמה עשרות טבעות עשויות סחוס, הפתוחות מצידן האחורי כלפי הושט, שם סגור הקנה ברצועות בשר שריריות. לאורך כל הקנה יש שכבה פנימית של בשר שרירי והיא סגורה מכל צדדיה. בראש הקנה יש טבעת אחת גדולה ורחבה משאר הטבעות והיא איננה פתוחה מאחוריה כשאר הטבעות והיא נקראת הטבעת הגדולה. מעליה ישנה קבוצת איברים קטנים, הכוללת מכסה לקנה לבל יקדים לוושט בשעת אכילה, מיתרים להשמעת הקול ובלוטות של חומרים שונים וסחוס גדול עומד ומגן עליהם. שמותיהם ודיניהם לענין מקום הכשר לשחיטה יבוארו להלן בסוגיתנו.

87א. ציירתי תמונה כללית של האיזור המדובר בסוגיא בגוף העוף, למרות שפשטות רוב לשונות הסוגיא שייכים רק באיברי בהמה, מאחר והדבר שנוי במחלוקת ראשונים. שהכל בו (קז, כ) כתב: "וכתב הרב ברצלוני ז"ל (נ"ל שהוא הנשיא רבינו יהודה בר' ברזילי הברצלוני בעל ס' העיתים, אב"ד) דכל הני מילי דהגרמה כבהמה אינון, אבל בעוף ליכא למימר פסול בהגרמה כלל וראיה מוכחת שאין בקנה שלו שיפוי כובע... וטעם דדבר לפי שפיקה של גררת ותחילת הוושט נכנסים הרבה תוך פרקי הלחיים ולא יכול איניש למישחט אפילו בתחילת הסימנין", וכן הוכיח שם שאין לומר שאותה פיקה של גררת היא שיפוי כובע, וכן הביא המאירי בשם הגאונים. אבל הב"י (ס"י כ) הביא שמ"כ שגם בעוף יש הגרמה בקנה למעלה והוא עד שיפוי

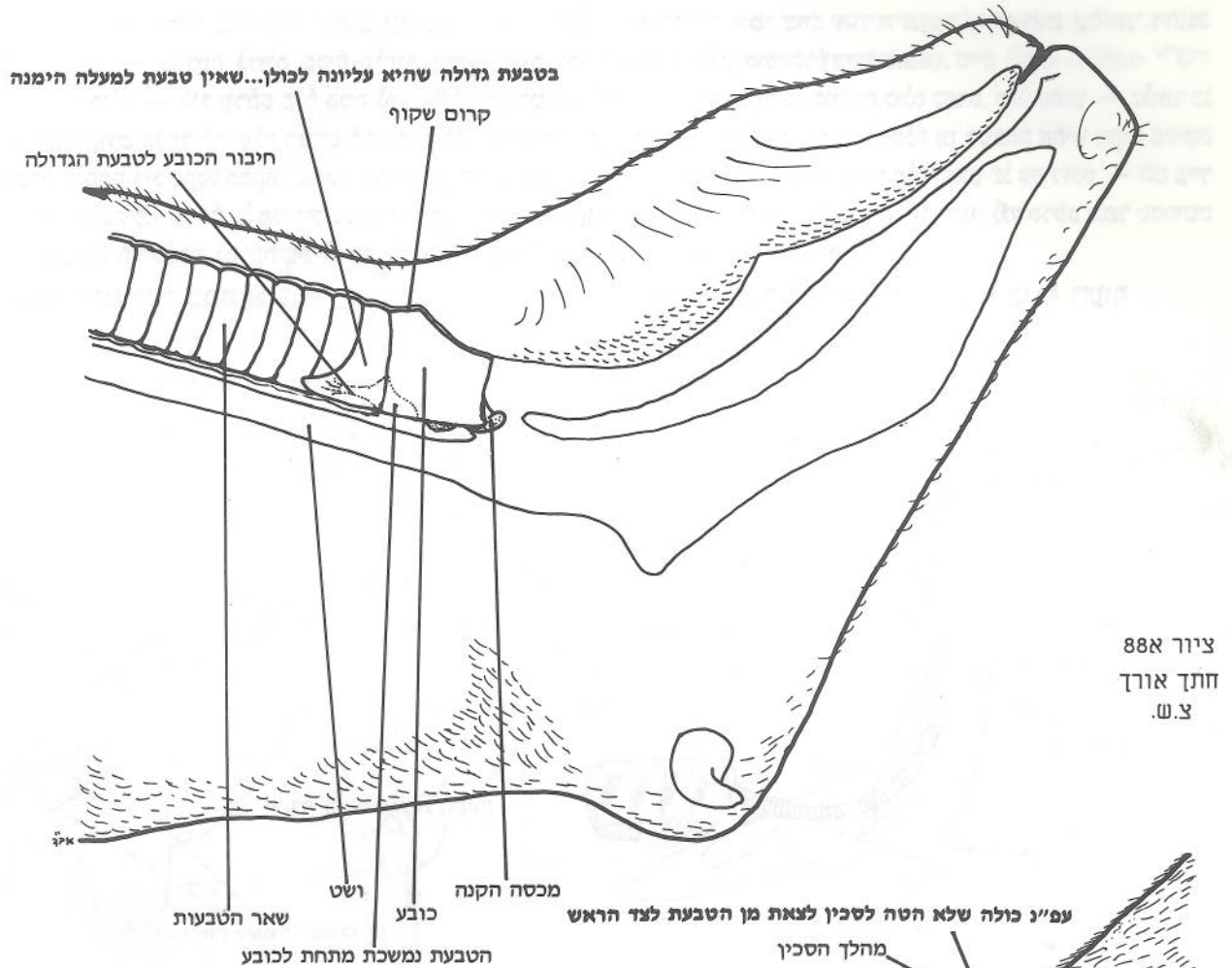
86א. כתב רש"י לעיל (דף ט ע"א ד"ה שהייה): "השוחט מתוך הטבעת הרי הגרמה... ולשון הגרמה שמכריע ידו לצאת חוץ ממקום הכשר שחיטה וכמו היה שוקל עין בעין נותן לו גירומיו — הכרעות, בכ"ב (דף פח ע"ב)". וכן פירש שם הרשב"ם: "לשון הכרעה והטייה הוא שמכריע ומטה את הסכין חוץ למקום שחיטה". ועל דרך זו מפרש רש"י בסוגיתנו (ד"ה ושייר בה וכו').

ונראה שרש"י בפירושו על הפסוק "גרם המעלות" (מ"ב ט, יג, גבי המלכת יהוא ע"י יונה בן אמתי הנביא) פירש כאופן שונה, שכתב: "גרם אורליו בלע"ז לשון פגם, והגרמה שבה"ש מן הלשון הזה הוא ששוחט והולך ויורד ונראה כמין גבושית למעלה". (והלע"ז — תרגם בלעזי רש"י בתנ"ך לגרינברג: "חריץ של שעון שמש"). וכך נראה שפירש המג"מ (פ"ג ה"ב) שפירוש זה אינו מלשון הטייה כפי הראשון אלא מלשון הגבהה. (וכן מצאתי מפורש בה"ש לרבינו יהודה החסיד, ובשו"ת לקדמון מאיטליה שפירש כן בשם רבינו שבתאי).

ובסי' האשכול (ה"ש ד) פ"י בשם רבותי פירוש נוסף, שהוא לשון תוספת היוצאת וצומחת מן הגוף.

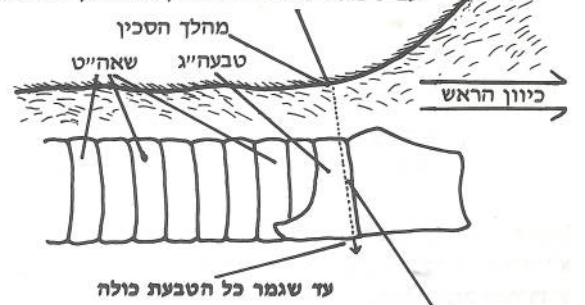
כתב הראב"ן (ס"י ט): "הגרמה מאיזה טעם אסורה משום שנאמר וזכחת ואכלת. דהיינו בסימנין שזב ממנו כל הדם חתכהו (לקמן דף כז ע"א), ולמעלה משיפוי כובע דהוא הגרמה לא בסימנין שחט".

אקדים לסוגיא זו מה דאיתא במנחות (דף כט ע"א): "תנא דבי רבי ישמעאל שלשה דברים היו קשין לו למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבעו ואלו הן וכו' וי"א אף הלכות שחיטה שנאמר וזה אשר תעשה על המזבח", ופירש"י שם: "ה"ש — לא היה מבין מהיכן היא מוגרמת". רואים אנו שרש"י בחר מכל הלכות שחיטה את הלכות מקום הגרמה כהלכה שהיתה קשה אפילו למרע"ה, וכ"ש שתקשה לנו, ואין לנו אצבע אלוקים שתראנו.

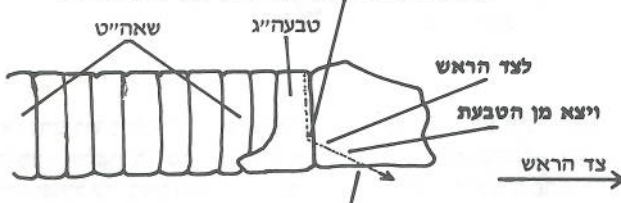
ציור 88א
חזק אורן
צ.ש.

עפ"י כולה שלא הטה לסכין לצאת מן הטבעת לצד הראש

ושייר בה מלא החוט כלומר כל זהו
ציור 89א

אבל אם קודם שגמר את כולה הגרים את הסכין

וגמר את השחיטה למעלה מן הטבעת שאינו מקו"ש
ציור 90א

שהיא מקפת כל הקנה בעיגול וכו" (כפי שיכתב לקמן בהמשך הסוגיא). וביאר הריטב"א שקרא לה "הטבעת" - בה"א הידיעה, דהיינו הטבעת הגדולה, העליונה, השלימה והידועה.

כמו כן, אין טבעת זו ישרה ועומדת בצמוד לטבעות הסמוכות לה לפניה ולאחריה, כמו שאר הטבעות, אלא מצד הגב והושט היא מתרחבת מאד (מתואר בציור שלפנינו בקו מרוסק) והתרחבות זו, כצד מטה מכסה את הטבעת הסמוכה לה, וכצד מעלה נכנסת לתוך הכובע הסמוך לה, ולקמן בהערה א 104 אביא את הדמש"א המבאר מה דין התרחבות זו. כמו כן מעל הטבעת הגדולה מחובר הכובע הסמוך לה באמצעות שני סחוסים צרים כמקלות (מתואר בציור שלפנינו בקו מרוסק, ומראהו מבחוץ מצויר לקמן בציור 102א-ה).

כאשר ניתחתי את חלקי הקנה הנ"ל, הבחנתי שכולו עטוף במעטה שקוף ודק ביותר העוטף את כל הטבעות מראש הקנה ועד סופו (ראה בציור), וברור לענ"ד שמעטה חיצוני זה משמש רק לחיזוק הקנה, אבל אין לו כל חשיבות לא לענין הלכות שחיטה ולא לענין הלכות טרפות ודינו ככשר בעלמא, על כן לא אציירו כלל בציורים הבאים, וכן אשמיט בציורים רבים את ההתרחבות השונות של הטבעת הגדולה.

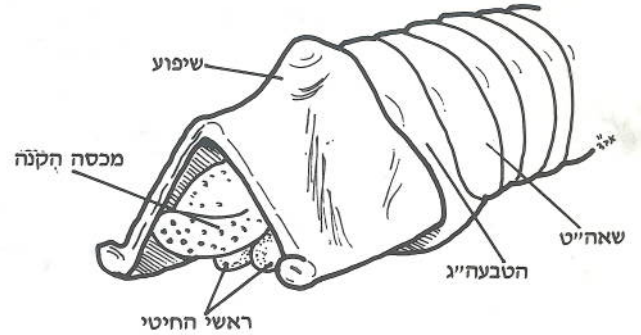
יש לשים לב, כפרט בציורים שכתבתי, לכיווני עמידת האיבר בציור. למשל, בציור 86א הבהמה עומדת על רגליה ואילו בציור 88א היא שוכבת על גבה כבשעת שחיטה, וכן ברוב הציורים הבאים.

כובע כבהמה, ובסי' כד הוסיף שכ"מ מדברי הרמב"ם וכ"מ מדברי הר"ן (שהביא דעת הרא"ה, הכתובה גם בחידושי ובכד"ה, בשם אחיו רבינו פנחס, ששיעור מקום שחיטה כושט למעלה הוא כנגד שיפוי כובע בקנה, משמע שסברו שהוא גם בעוף). והתשב"ץ (ח"א, לו) תמה על דברי הרב אלברצלוני שהרי התפרש בגמ' שיש הגרמה בעוף, ומש"כ שאין לעוף שפוי"כ מנין לו שהרי יש לעוף טבעת גדולה ועליה בשר כמין כובע שראשו משופע, ומש"כ שא"א להגיע אליו אנו רואים שאינו כך שמצוי שהתנגול כולע הסימנים ושיפוי כובע שלו יורד למטה מחוץ לפרקי הלחיים והשחיטה נעשית שם, ולכן כתב שלא היתה כוונתו לומר שאין לו שפוי"כ והגרמה, אלא ששיעור שפוי"כ שלו הוא כה קטן שא"א לבוא לידי הגרמה אלא בדוחק גדול אבל ודאי אם קרה הכי הוי הגרמה. ועתה מצאתי שהרמב"ן כתב בפירושו שיש הגרמה בעוף למעלה משיפוי כובע, שכתב (בחידושי לקמן דף כ ע"א ד"ה הא דא"ר ירמיה): "משהתחיל הראש לשפע, דהיינו שיפוי דכובע... שדרך שאמרו בבהמה, כך אמרו בעוף דמשיפוי ולמעלה שחיטתו פסולה". המראה בעוף באופן מפורט יותר, אביא לקמן בציור 111א ובהערה שם.

88א. ביאר רבינו יהונתן מלוניל: "הטבעת הגדולה היא משונה וניכרת משאר טבעות העומדין למטה שזה הטבעת גדולה והיא מקפת כל הקנה..." וכן ביאר המאירי: "וטבעת ראשונה הסמוכה לצד הראש נקראת טבעת גדולה לשתי סבות אחת מפני שהיא רחבה יותר מן האחרות והשנית מפני

דף יח ע"ב גמרא. כי סליק רבי זירא אבל מוגרמת דרב ושמואל רש"י שחטה נמוך שאר הטבעות לחטוי אינהו הגרמה וכו' (לעיל ציור א 96).
 וכל שלא נמקום שחטה קרי הגרמה כדאמרין לקמן (דף יט ע"א) הגרים שליש וכו' ועדיין אין כאן הטיה. ראה שם ציור א 117.
 גמרא. רבי שמעון בן לקיש אכשר בחורא דכובעא קרי עליה רבי יוחנן גיסא גיסא רש"י נחודא דכובעא — כמין כובע יש למעלה מן הקנה ככובע
 על הראש ואין זה אותו נשר קטן שנופל על פי הקנה לעכב את הקול אלא כמין כובע ממש הוא עשוי ומאמנעיתו ולמעלה הולך וכלה ונעשה חדוד כמין קולמוס
 שקורין הל"ם ואותו שיפוי נקרא שיפוי כובע, נחודא — בעליונו של כובע, בגגו. גיסא גיסא — הגם הגם כלומר יותר מדאי הכשרת דאין כשר אפילו לר'
 חנינא אלא ממקום שחידודו מתחיל לעלות.

ציור א 102 א מלפנים (נוטה מעט הצידה)

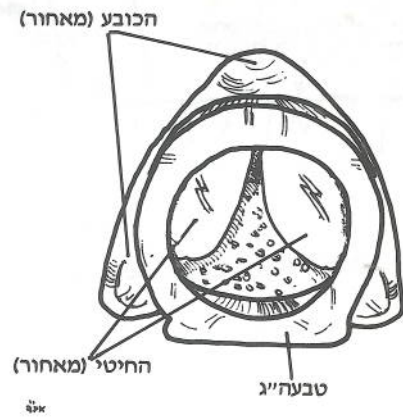
ציור א 102 ב במבט מצד העורף והוושט

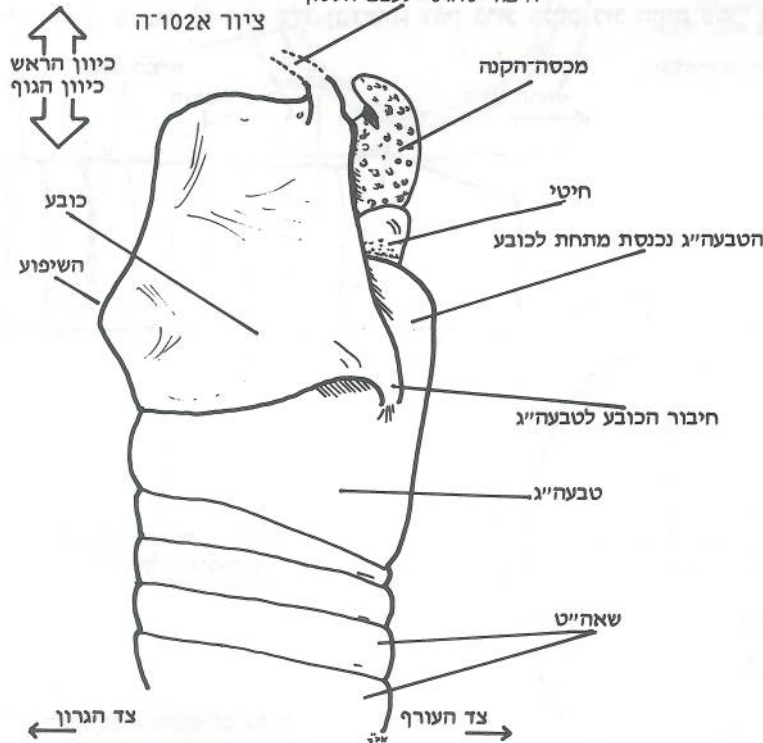
ציור א 102 ג במבט מצד הגרון

ציור ד 102 ד במבט מאחור (מצד הגוף)

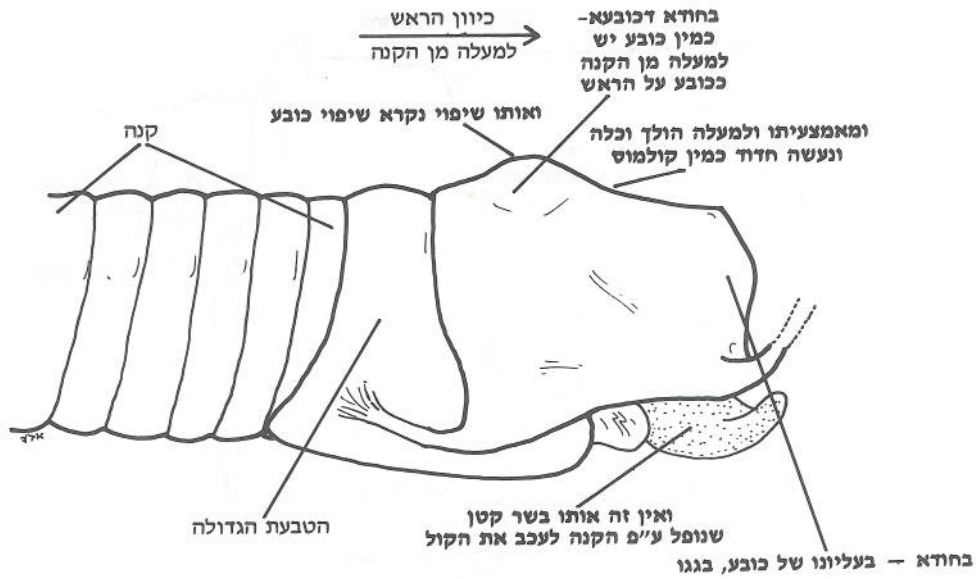

חיבור סחוסני לעצם הלשון

כמעט כל הראשונים הולכים לאור שיטת רש"י כאן, ואביא דברי חלקם
 במקביל לפירש"י לביאור הענין כי מורכב הוא.
 מש"כ רש"י "כמין כובע יש למעלה מן הקנה", הגירסא בפירושו רש"י
 המודפס סביב הרי"ף, היא "על פי הקנה" וכן כתבו הריטב"א והר"ן,
 ופירושו שכונת למעלה הוא לכיוון הראש באופן שהכובע עומד על פיו של
 הקנה דהיינו בכניסה אליו (כמצויר בציור א 102 ה). הר"ן הוסיף "למעלה מן
 הטבעת הגדולה", וכלשון זו כתבו הרא"ה והריטב"א בחידושיהם ורבינו
 ירוחם (נט"ו ח"ג). ובעל העיטור וספר האשכול הוסיפו: "ככיסוי המונח על
 הטבעת הגדולה", והכל היינו הך, שהטבעה"ג עומדת בראש הקנה ולמעלה
 ממנה עומד הכובע הנ"ל. רבינו ירוחם הוסיף גם: "למעלה ממקום חיבורו
 בלחי", שבאיור זה מחובר הקנה ללחי התחתון.

דאשמועינן דבשאר טבעות ל"ה רוב הטבעת ככולו ואם לא שחט אלא רוב
 הטבעת שחיתתו פסולה דרוב קנה בעינן ורוב טבעת ל"ה רוב קנה וכ"כ
 הרא"ש, ועוד מצינן לפרש דאיירי בהגרמה כגון שאחר שחתך רוב אחד מן
 הטבעת הגרים ויצא לו חוץ מטבעת גדולה שאין עולה לו רוב הטבעת ברובו
 של קנה ושחיתתו פסולה לרב ושמואל וכ"כ בעל המאור עיי"ש.
 102א. אקדים לציור המבאר דברי רשב"ל, חמישה ציורים כלליים של
 מראה איזור הכובע ושיפועו מכיוונים שונים: במבט מלפנים כבהמה שוכבת
 על גבה (ציור א 102 א), במבט מצד העורף (ציור א 102 ב), במבט מצד
 הגרון (ציור א 102 ג), במבט מאחור מצד הגוף (ציור א 102 ד) ומראה כללי
 של קנה העומד כשראשו למעלה והכובע מונח ככובע על ראשו (ציור
 א 102 ה).

ציון 102 א
ז.ש.

בו כשם הרב אלברצלוני: "ובאמצע זה העצם יש שפוי אחד מגוף העצם", ומבואר במאד בדברי המאירי: "ומאמצעו של כובע זה ולמעלה הוא מתאלכסן דרך חידוד עד שנעשה מחודד בראשו וזה נקרא שפוי מלשון ראשיהן משופין כיתדות האמור בכתובות". מדברי הראשונים הנ"ל מתבאר כי כוונת לשון ההתחדדות והשיפוע היא שהכובע הולך ונעשה צר ברחבו באופן שכלל שמתקרב לראש הוא צר יותר, ואין צריך לומר שכונתו שניהיה ממש חד, אלא קוראים חידוד גם לדבר רחב המיצר, אע"פ שאינו נעשה חד ממש בסופו, כמו בראיה שהביא המאירי מכתובות (דף ה ע"ב): "מה טעם משופות (אצבעותיו של אדם) כיתדות", ופירש"י שם: "אגויישיד"ש בלעז", (ותרגם באוצלערש"י - מושחזות, מחודדות), והן אינן חדות ממש אלא רק הולכות ומיצרות.

וביאר הדמש"א (כד, יא"ב): "השיפוי כובע... ונראה כשני שיפועים דהיינו סמוך לטבעת שפוע קצת עד שנעשה הכובע רחב ואח"כ משפע למעלה לראש ואותו שיפוע הוא הרכה ולא מעט... אין פירש השיפוי כובע הקטן אלא פירש השיפוי כובע הגדול של מעלה... ונראה הכל עין בעין ואז תבין בעצמך". וכך אפשר לראות בציורים שלפנינו: בתחילת הכובע, מיד מעל הטבעת הגדולה, הכובע עולה בשיפוע עד שנוצרת בליטה חדה ומאותה בליטה מתחיל להשתפע לכל אורכו מלמעלה ומהצדדים עד לראשו העליון הסמוך ללשון - זוהי ההתחדדות וההשתפעות של שיפוי כובע.

מש"כ רש"י "כמין קולמוס", לפי הראשונים שהבאתי יש לפרש הקולמוס על צורת השיפוע האלכסוני הדומה לאופן בו מחדדים את הקולמוס, וכן הכובע הולך ומיצר כקולמוס, אך המנחה"ז ביאר: "ומיד כשמתחיל עצמו לעלות מצד מטה הוא משפע ועולה לצד הראש עד שבמשך אצבע בעליתו נמצא שם כעין חידוד הקולמוס... שכולט שם כהר חידוד... ונראה ככל אדם מבחוץ תחת הגרון וכן בבהמה", מדבריו יוצא שהקולמוס הוא הבלטיה והחידוד הגבוה שאחר השיפוע הקטן עליו כתב הדמש"א שאין זה השיפוי דידן (ולהלן אכתוב מה שלא מתיישב לענ"ד לבאר באופן זה). מש"כ רש"י "שקורין הל"ם", תרגם באוצלערש"י: קסדה, והוסיף שהכוונה למקום הנקרא בימינו כפי חכמי המדע, בלוטת התריס, והיא נראית כקסדה מעל הקנה, ולפני כן תיארה רש"י כקולמוס מפני שהבלוטה מתחדדת ממש למעלה כקולמוס מחודד לכתובה. והיינו על דרך הכנת המנחה"ז. ולענ"ד נראה לפרש ששני דברי רש"י אלו משפט אחד הם: כמין קולמוס שקורין הל"ם, ופירושו שמחודד השפוי כמין קולמוס ששמו הל"ם - קסדה, הנקרא כן מפני שנראה כקסדה, ולפי"ז אפשר שפירש לדמש"א ומשמעות הראשונים.

מש"כ רש"י "ואותו שיפוי נקרא שיפוי כובע", שיפוי היינו שיפוע, כדמשמע מלשונות הראשונים שהבאתי, ומפירש"י לעיל (ד"ה על מוגרמת) שכתב: "משיפוע כובע ולמעלה".

מש"כ רש"י "בחודא - בעליונו של כובע, בגגו", לפי ההסבר שהבאתי למעלה כדמש"א ומשמעות הראשונים, רש"י כאן בא להוציא מידי הכנה שהחודא דכובעא שהכשיר בו רשב"ל הוא החידוד והבלטיה הבלטים ונראים על הכובע (כמש"כ המנחה"ז), אלא חוד הכובע הוא קצהו העליון והמרוחק של הכובע, בגגו שבצד הלשון והפה. (אך ראיתי שבלשון המגיד

מש"כ רש"י "ככובע על הראש", כתב רבינו ירוחם: "העשוי ככובע", ופירוטו האוח"ח והכל בו בשם הרב אלברצלוני: "ועליה עצם אחד מטבעת גדולה ומכסה סביב אותה הבשר כמו כובע", (וביאור לשונו שכתב "עצם אחד מטבעה"ג", הוא שהכובע מחובר משני צדדיו לטבעה"ג, ראה בציור א102 ה, וכמו שנראה להלן שהסביר התב"ש שמחמת כן קורא הרמב"ם גם לכובע בשם טבעת), וספר האשכול תיאר: "דומה לכובע של ערבי". ראה צורת הכובע בציור א102 א.

מש"כ רש"י "ואין זה אותו בשר קטן שנופל ע"פ הקנה לעכב את הקול", מבואר בס' האשכול: "ואינו (פי' הכובע, אב"ד) בשר, אלא סחוס לבן, ופתח של קנה מונח עליו כעלה של הדס ומפסיק בינו לושט ובשעה שגועה הבהמה נפתח ויוצא קול וכשמכנסת מאכל לושט נסתם הכובע באותו עלה ועוברין עליו ונכנסין לושט ואמרו מהאי טעמא אין מסיחין בשעת הסעודה שמה יקדים קנה לושט". ולשון זו בקצרה מקורה בספר הערוך (ערך שפוי), וכ"כ המאירי: "ואותו לשון הקטן הנקרא איבילה הוא נאחו בחודו זה" (של הכובע, אב"ד). מדבריהם יוצא שרש"י דוחה סברה שהכובע הוא מכסה הקנה, שהוא הבשר הסחוס הרך הנופל על פי הקנה (ראה בציור א102), אלא הכובע הוא הכובע הסחוס הקשה העומד מעליו. וכן ביאר היטב מנחת הזבח (עשרון כלל יב, סק"ב): "הכיסוי מסחוס ובשר צורתו כעלה של הדס... ומבואר ברש"י... שעשוי לעכב הקול, ולי נראה דגם נעשה שלא ירד המאכל לחלל הקנה ויחנק כי דרך גגו של העלה הזה עובר המאכל להוושט... ובעבור המאכל עליו דוחקו עד שמכסה פי וכו' עם החלל שלא ירד לקנה", וכן ביאר הדעת"ת ותיאר מכסה הקנה: "כמין תנוך אוזן רחב ועגול... והוא עצם רך כמין סחוס". וצ"ע בדברי רש"י בפסחים (דף קח ע"א ד"ה שמה יקדים) שכתב: "שמתוך שצוארו שוחה לאחוריו שיפוי כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה והקנה פושט למעלה וכו'", ולכאורה סותר מה שכתב אצלנו בפירושו, וכן בתענית (דף ה ע"ב ד"ה שמה יקדים) כתב: "כשיצויא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה וכו'", ובתענית יש ליישב שגם למכסה הקנה אפשר לקרוא כובע, כיון שאף הוא עשוי ככובע על פי הקנה, אבל בפסחים קרא לו "שיפוי כובע" שהוא השם שניתן בסוגיתנו לכובע הסחוס ולא לכובע הבשרי, ואולי י"ל שכיון שגם מכסה הקנה הינו משופע ומתחדד שייך לקרוא לו ג"כ שיפוי כובע, אך אמנם אין הוא השיפוי כובע דסוגיתנו. מש"כ רש"י "אלא כמין כובע ממש הוא עשוי", התבאר כבר למעלה מדברי הרב אלברצלוני והאשכול, והיטיב לתארו ר' יצחק עונקנירא בספרו צפנת פענח (פי' על ס' ראומה לרבינו נחשון השנערי): "נטוי על ראשי החיטין כעין משקוף ושתי המזוזות", ראה בציור א102 מהכיוונים השונים שאין הכובע מקיף בעיגול כמו הטבעות אלא הוא בצורת אוהל משולש וארוך המכסה את האיברים שתחתיו מלמעלה ומשני הצדדים ומלמטה לצד הושט הוא פתוח, וכתיאור המנחה"ז: "ועשוי ככובע על הראש שמגין על כולם ואינו הולך בעיגול סביב כטבעת רק שמחזיק בעיגולו כשני שליש היקף".

מש"כ רש"י "ומאמצעיתו ולמעלה הולך וכלה ונעשה חידוד", הגירסא בפירוש רש"י המודפס סביב הרי"ף היא: "ומשתפע לכאן ולכאן", והרי"טב"א והר"ן כתבו: "והוא משופע כלפי הראש", מתואר באוח"ח ובכל

ציור 103 א

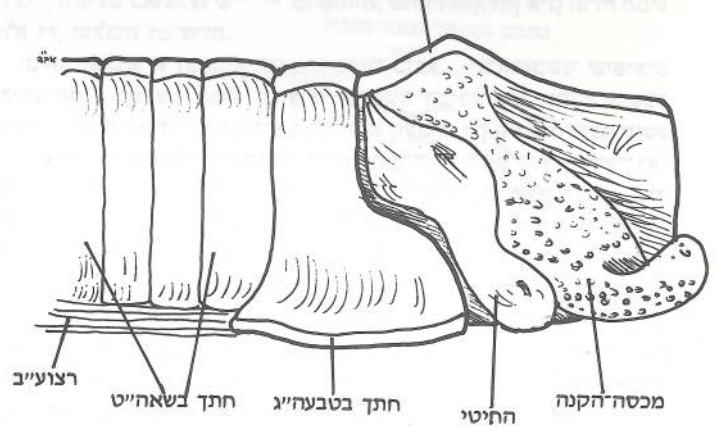
גמרא. א"ר פפי משמיה דרבא פגע בחיטי טרפה איבעיא להו פגע ונגע בהן דכתיב ויפגע בו וימת או דלמא פגע ולא נגע כדכתיב ויפגעו בו מלאכי א"ל-הים איתמר א"ר פפא משמיה דרבא שייר בחיטי כשרה... מר בר רב אשי אמר פגע בחיטי כשרה שייר בחיטי טרפה. רש"י חיטי - גלאנ"ץ דומין לחיטין ומונחין על הקנה אלל הכובע. פגע ולא נגע - אלל סמוך להס מאד חתך. שייר בחיטי - הניח מקצת לנד הראש ומקצת לנד הקנה כגון שחמכו דהיינו פגע ונגע.

מצד העורף והוושט (חלק הטבעה"ג הנכנס לתחום הכובע הוסר)

ציור 104 א

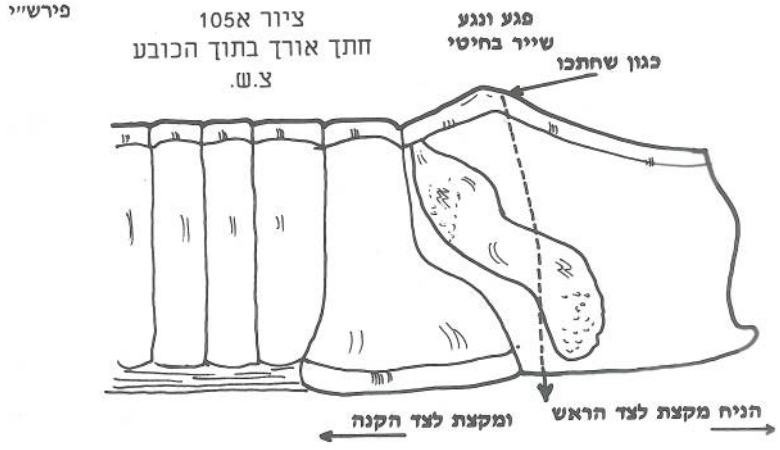

ציור 104 א חתך-אורך באמצע הכובע

הריא"ו (בפסקיו פ"ב ה"ב): "משפ"כ ולמעלה שהוא החידוד הנראה בולט בקנה... דהיינו שהשיפוע מתחיל שם ומשם ולמעלה פסולה השחיטה. ועוד ראה מצאתי לדברי, והיא מדברי הרב אלברצלוני שהובאו בס' האשכול, באו"ח ובכל בו, ונפסקו להלכה בט"ז (סק"א), שנתן שיעור לשיפוי כובע שהוא במרחק של כמו אצבע מהטבעת הגדולה, אם שחט למעלה ממרחק זה פסולה ואם שחט למטה ממרחק זה כשרה. ולפי מה שראו עיני-הבשר דיילי בקנים של בהמה בגודל ממוצע, כך הוא המרחק בין הטבעת הגדולה לבליטה הנ"ל אשר ממנה מתחיל השיפוע. בצירור שלפנינו סימן מקום זה בקו מקוטע. 104א. רש"י כתב "גלאנץ דומין לחיטין", את הלע"ז תרגם באוצלערש"י - בלוטות, (והוסיף שם מדייליה שזו בלוטת התריס, ונלע"ד שבלוטת התריס היא הכובע הסחוסית הקשה מעל החיטי, ואילו החיטי הן מבשר סחוסית רך, וחושבני שהן, בקצה התחתון שלהן, ייתרי הקול של הבהמה, ורש"י השתמש בלשון זו שפירושה - בלוט, שהוא פרי עץ האלוך, כמו שפירש"י לעיל דף יב ע"ב ד"ה האלוך, אולי מפני שהחיטי דומות גם לבלוטים [ואמנם לפי מה שאביא לקמן הבנת המגיד-מישרים בפירש"י סוכר שהן בליטות שעל בלוטת התריס]). שמן "חיטי" - חיטין, ניתן להן כמש"כ רש"י מפני ש"דומין לחיטין", הרא"ה והריטב"א בחידושיהם כתבו: "כמין גרעיני חיטין", הר"ן כתב: "גרעיני דומים לחיטין", רבינו ירוחם הוסיף: "מזה אחד ומזה אחד", והמאירי כתב: "שני גרעינין של כשר עשוין כמין

למרן הבי" במגיד מישרים פרשת צו, משמע שהחודא הנ"ל הוא הבליטה, שכתב שם: "כד שחית בפלגא קדמאה דשיפוי כובע כשרה... וכד שחית בפלגו עילאה פסולה... וכד שחית בחודו של כובע אכשר ריש לקיש, משום דכיון דבמצעא הוה..." משמע שחודא שהכשיר ר"ל הוא באמצע הכובע ולא בראשו, ובפשטות נלע"ד שחולק על רש"י, כמו שחולק עליו בענין החיטי שאכתוב לקמן). 103א. לפי מה שכתבתי בהערה הקודמת, יש לפרש כאן שאמר לו ר' יוחנן לרשב"ל שאין נכון להכשיר שחיטה בקצהו העליון של הכובע הסמוך לראש, אלא כשר רק מהמקום בו מתחיל לעלות השיפוע מהבליטה הגבוהה לכיוון הראש, וזה פירוש דברי רש"י "אלא ממקום שחידודו מתחיל לעלות", ופירוש עליה זו הוא שמתחיל הכובע להיות בשיפוע ששני צדדיו עולים לכיוון הראש עד שהכובע נהיה צר יותר. וכ"מ בפירוש רש"י המודפס סביב הרי"ף שכתוב שם: "קודם שיתחיל הכובע להשתפע כשירה, משם ולהלן טריפה", וביאר הפרישה (סק"ב): "פ"י לשפע ולעלות ר"ל לעלות בשיפוע שמשפע והולך משם יותר בשיפוע". וכן משמע לי מדברי תקוה"ז (על מהרי"ו ה"ש יא, ה) שכתב: "רחב אצל טבעת ומקצר והולך ומשפע ענין כובע", ומדברי הש"מ"ח (כ, ב) שכתב: "מתחיל הקנה לשפע ולהתקצר ככובע על הראש", שהשיפוע וההיצרות הן ממידת רחבו של הקנה, דהיינו השיפוע הגדול המתחיל מהבליטה והלאה כמש"כ הדמש"א. ומצאתי שכ"כ

מכלל כל הדברים הללו מתבאר שהחיטין מתחילות בטבעה"ג, נמשכות בתחום שפ"כ ועוברות אותו עד למעלה ממנו. וכך ממש ראו עיני הטחות בקנים של בהמות שונות, שהחיטים אינן נכנסות כלל לשטח הטבעה"ג, אלא תחילתן תקרוב דק בגבול שבין הטבעה"ג לכובע. והנה, הרמב"ם (פ"ג הי"ב) כתב: "וכמו שני חטיין יש בסוף הקנה למעלה בטבעת גדולה", וכן בפיהמ"ש שלו כתוב: "טבעת זו היא הגדולה והוא גוף מחובר מחלקים רבים... ובתוך אותה טבעת יש כמו שני גרגרים מגוף סחוס וקורין אותם החכמים חיטי ועליהן נצמדות פיקות של גרגרת, וצורת החיטין בטבעת כגון זה: (כאן מודפס ציור, גירסא אחת היא הציור המודפס בפיהמ"ש דפוס ווילנא, וגירסא אחרת היא הציור שבתרגום הרב יוסף קפאח, וגירסא שלישיית הציור בפיהמ"ש המודפס עם המאירי מהדורת הר"א ליס, ראה העתקתם המובאת בזה). והשו"ע (כ, א) כתב: "בתוך הטבעת הגדולה", וכתב באה"ג שמקור דבריו הוא דברי הרמב"ם הג"ל בפיהמ"ש.

התב"ש (כ סד"ק), מחמת קושיא אחרת על דברי הרמב"ם שאביאנה להלן, ביאר שהכובע הוא עצם שחוסי מעל הטבעה"ג ומחובר לה, ועל כן קורא הרמב"ם גם לכובע בשם טבעת הגדולה, [אבל עיקר הטבעת שנחלקו בה חכמים היא הטבעה"ג כשלעצמה], (ואולי רמז לזה הרמב"ם במלים: "הטבעה"ג גוף מחובר מחלקים רבים" — שאחד מהם הוא הכובע, אב"ד). הכר"פ (סק"א) יישב שמצא לאחר העיון והחקירה בגוף הבהמה, שכאשר הבהמה חיה, הולכת שחוח וראשה כפוף, החיטים נכפפים בתוך הטבעת, אבל בשעת שחיטה כשמותחים צוארה החיטים יוצאים מהטבעה"ג, הגמ' והראשונים דברו על מצבה בשע"ש, ואילו הרמב"ם והשו"ע דיברו על מצבה בחייה.

הדמש"א (כד, יא) יישב לפי מה שכבר צויין שהטבעת הגדולה אין רוחבה שיהיה ככל צדדיה, כי בצד הרושט היא מתרחבת ונכנסת לתוך חחום הכובע (ראה בציורים שבהם חתך-אורך בכובע), ובצד זה החיטין הן בתחום הטבעה"ג כמש"כ הרמב"ם, ובצד החיצון שכלפי העור רוחבה צר כמו שאר הטבעות, ושם החיטי הן מחוץ לטבעה"ג כמשמעות הגמ' והראשונים. כמו כן אפשר ליישב לפי דברי היד-יהודה (הארוך סק"א), שכתב שהיתה לרמב"ם שיטה אחרת בכיבור החיטי, שלדעתו החיטי אינן מכשר כמש"כ רש"י, אלא הן העצמות הסחוסיות הדקות המחברות את הכובע לטבעה"ג (מצוייר בציור 110א), ושפיר אפשר לומר שהן בטבעה"ג. (ואולי גרס בגמרא "חוט"י בו"ו, כמו שמצינו בלשון כמה ראשונים, שפירושו מלשון חוט, שכך נראות אותן עצמות סחוסיות דקות).

ומידי דברי בהסבר זה לשיטת הרמב"ם, לא אוכל לחשות מלהזכיר, שמצינו שיטה כזו לרי"א"ז (רבינו ישעיה אחרון זקן מטרנאני בפסקיו, שם) שכתב: "ונראה בעיני שאלה החיטים הן על הקנה מבחוץ והן כמין חוטי בשר ארוכין ואדומין וכולן עומדים משפ"כ ולמטה אצל הגוף". וא"כ יהיה זה כמו שהסביר היד"ה בדעת הרמב"ם (ציור 110א). ובמגיד מישרים (שם) מצאתי שהמגיד דחה דעת הרי"א"ז ואמר למרן הב"י: "אינן שחוסים לבנים פנימיים זעירין אינן חיטי ולאפוקי מישעיה מטרנאני", אך צ"ע כמה שהמשיך שם: "וראף רש"י ז"ל דסבר כותיה דהו מבחוץ לא כיוונו לקושטא דמילתא". היכן משמע כך בדברי רש"י, ואף ריא"ז כתב פירושו זה בשם עצמו. לולא יראתי מרוח המשנה הדוברת במרן, היה עולה בדעתי הקלושה

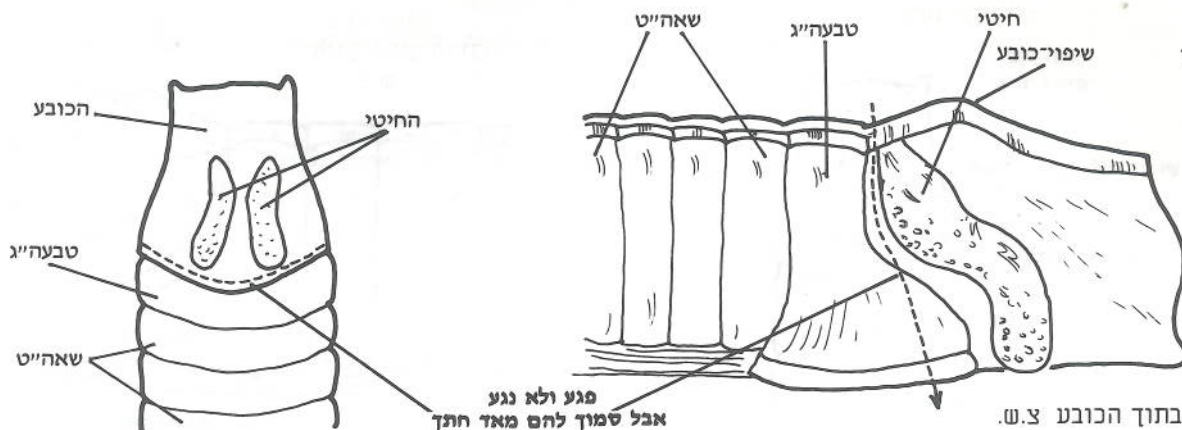
פולים ולשון הקטן נופל על ראש אותם הגרעינים". ומש"כ הערוך (ערך חט, ה): "נקודות קטנות כמין חיטי", ביאר הדמש"א (כג, יב) שאין כוונתו דומר שהן נקודות קטנות ממש שאינן ארוכות אלא כוונתו שהן אינן רחבות. להבהרת הענין כי גדול הוא, (כמש"כ הכנה"ג שענין החיטין הללו אין אנו בקיאים בו וחפש וחקר מבודקים בקיאים שאמרו לו שלא הגיעו עד תכליתן). אביא לשון כמה אחרונים שביירו סוגיתנו הדק היטב בגוף הבהמה ואשר יוכלו לסייע להבנת הציורים. ז"ל מהר"ם ברונשווייג בתיקוף-הזבח (על ה"ש למהר"ו יא סק"ה): "למעלה בשפת טבעה"ג לצד הראש בשפתו במקום חבור הקנה אל הלשון שם יוצא ממנו כעין שני עוקצין, והם בראשם עבים מעט כעין גרגרי חטיין... ומתחת אותן חטיין יוצא כעין עצם רך כעין סחוס... נקרא שפ"כ... ולזה משמשי שני גרגרי החטיין הסמוכין לטבעה"ג שלא יפול המאכל אל תוך הגרגרת כדי שלא יחנק, וזה שיהיה בכל הכרואים באדם בחיה ובעופות ובהמה..." וז"ל מנחה"ז (עשרון יב, ב): "טבעת הגדולה... בתחילתו מכאן ומכאן על שפתו העליונה ממש, מחוברין שם שני סחוסים מחופים בכשר וצורת כל אחד כצורת משולש בעל שלש פיות, ואינו מדובק שם כי אם כחודו האחד שהוא סחוס הטבעת, וזהו החיטין עצמן, ורובן נכפפין והולכין לתוך חלל הקנה שבטבעה"ג, מכיון שאינן דבוקים אלא ע"י חוד אחד בלבד... והמכריח אותן לתוך חלל הג"ל הוא הכסוי מסחוס וכשר... ומבואר ברש"י... שעשוי לעכב את הקול... ועגולין בראשיהן והסדק שבין התקרבותן ז"ל דומה ממש כסדק שבחיטה וע"ש זה נקראין חטים, ושמביהם הבשר בחודי שתיהן כתמונת החיטה", והמהרש"ם בדעת" (סק"א) הרחיב דבריהם: "מכללות רוחב הטבעת (הגדולה) יוצאים משם ב' בליטות של עצם סחוס, ובתחתיתו בצד הדבוק לחלק הטבעה"ג, בצד הסמוך להוושט ומפרקת... הבליטות רחבים קצת וסובבים והולכים בעיקום קצת כלפי מעלה, דהיינו לצד הטבעות הסמוך לעור בית השחיטה, ושם מתקצרין מרחבן ונעשים כעין קנוקנות והם נקראים חוטי הגרגרת... ומחמת שבצד הטבעה"ג בצד הסמוך לוושט ומפרקת הוא רחב יותר... ולכן החטי הג"ל הן תכופין ודבוקין שם ממש כהטבעת, אבל כשסובבים והולכים בעיקום לצד מעלה... מחמת שמתקצרים שם החטי וגם הטבעת מתקצר בצד זה ולכן החטי הג"ל מרוחקים שם מהטבעת ויש בשר ביניהם".

מקומן של החיטי — רש"י כתב: "ומונחין על הקנה אצל הכובע", הר"ן כתב: "על פי הקנה", וכמו שכתבתי למעלה לגבי הכובע הם היינו הך. הריטב"א כתב: "ובסוף אותו שיפוי כובע כלפי הגוף... ונמשכים כלפי טבעת", ומע"ז כתב רבינו ירוחם: "ובסוף שפ"כ ר"ל בינו ובין הטבעת הגדולה... וטבעה"ג שהיא למטה משני חטיין... וכ"כ האשכול ובעל העיטור: "ודבקין אותן חיטין לכובע... והתחלתם למעלה משפ"כ וסופן למטה בתוך שיפוי סמוך לטבעה"ג", ואותם הדברים בשינוי לשון במאירי: "ואותם הגרעינים נמשכים בתוך הקנה ביותר מכדי שיעור השיפוי ומתפשטים בתחום הכובע מעט".

הביא הדרכ"ח (סק"ה) שבשו"ת זקן אהרן הסתפק אם החטים שאמרו הם כדמות שני שקדים קטנים שבראש הקנה והם הנראים בחוץ, או שהם חטים אחרים בתוך הקנה חוץ מאלו השנים... ונלע"ד, לפי מה שראיתי בעיני ומששתי באצבעותי, ששני המקומות הללו אחד הם, כי אותן החיטין נמשכות לאורך הכובע ונראות משני צדדים, מצד חוץ (ציור 102א), ומצד פנים (ציור 102ב), [שם לענ"ד הן משמשות כמיתרי הקול שעובר בסדק שביניהן], ואולי היא גופא ספקו של הוק"א, לאיזה צד הכוונה וממילא נסתפק עד היכן נקראות חיטין, כי צורתן בכל צד שונה במקצת.

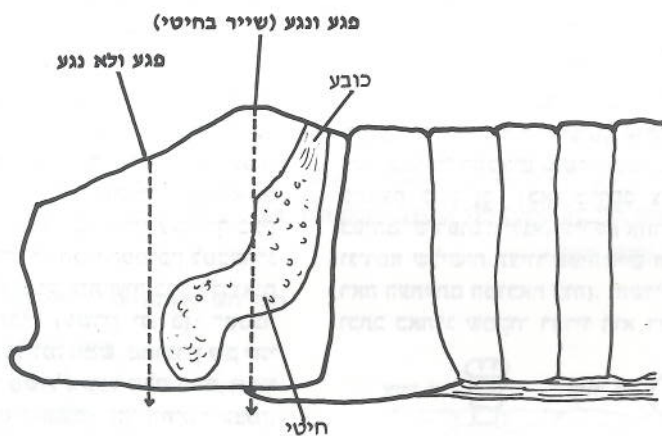

ציור א 106

חתך רחב בתוך הכובע צ.ש.

תוספות (ד"ה או דלמא פגע ולא נגע) פירש בקונטרס שחט למעלה מן החיטי וקשה וכו' ועוד וכו' ונ"ל דפגע ולא נגע היינו שחט למעלה מן החיטי והשחט מיימי דרב פפא וכו'

ציור א 107 צ.ג.

שחתך את החיטי לשני חלקים, האחד לצד הראש והשני לצד הגוף. ובלשונו "מקצת לצד הראש ומקצת לצד הקנה", לא חילק כמה צריך לשייר מכל צד. ומלשון רבינו גרשום והר"ן שכתבו רק "שייר מקצתן לצד הראש", משמע שאפילו בשיוור מקצת לצד הראש, עדיין שוחט בתוך השיפוי וכשרה. וכן מפורש בדברי הראב"ה: "וכל ששייר מן החיטים ההם כמלא החוט כלפי הראש נשתייר כל השיפוי כובע שלם והו"ל שחיטה כולה למטה מכובע", אלא שפירוש זה אינו מתיישב כ"כ במציאות, לדעתי הענייה, כפי שאפשר לראות בציוור המראה חתך אורך בכובע ולפיו נראה שבערך למעלה ממחצית החיטין הוא כבר למעלה משיפוי כובע. ואולי יש לבאר לפי מחלוקת הראשונים שהביא המאירי: "גרעינין אלו... יש מי שמפרש שהם כמו שני בליטות דקות וארוכות שהם סמוך לכובע אחת מכאן ואחת מכאן ומתפשטות מעט בשפוי של כובע וכל זמן ששייר בהם מעט כלפי הראש בכדי שיעור מה שהם מתפשטים בתחומו של שפוי כשרה והכל עולה לחשבון אחד, וי"מ אפילו היתה השחיטה בשפוי עצמו כל ששייר מעט מן החיטין כלפי הראש..." שלדעה הראשונה צריך ששייר בכדי שיעור מה שהם מתפשטים בשיפוי, דהיינו שלא די בשיוור כלשהו, אלא רק בשיוור שהוא כנגד מקום השיפוי בכובע מבחוץ, אבל לדעה השניה כל ששייר כל שהוא מהחיטין ה"ז שוחט בתחום השיפוי, ואולי תלויות דעות אלו בדעות מהן החיטין (שהבאתי בהערה א104), שלדעה הראשונה הן הסחוסים הפנימיים ולדעה השניה הן העצמות החיצוניות. לכן ציירתי כדעה הראשונה שחתך באמצע החיטי ושייר מחצה לכאן ומחצה לכאן. הסבר נוסף אפשר להסביר לפי ספקו של הזק"א (שהובא בהערה א104 מהדרכ"ח), שאם החיטי הן הצד הנראה מבחוץ, הוא למעלה מהשיפוי וצריך לשייר מהם בשיעור זה, אבל אם הן הצד הנראה מבפנים הן בתוך השפוי ודי בשיוור כל שהוא לצד הראש. א107. מדברי הראשונים שהביאו פירש"י נראה שרוכם הבינו כהכנת התוס' בקושייתם בדבריו, וכ"כ הב"ח. אבל הראש"י יוסף כתב שלא מצא היכן פירש רש"י מה שהבינו התוס' בדבריו, שכל מה שכתב הוא ש"סמוך להם חתך", אבל לא פירש לאיזה כיוון, ולכן נראה לו לומר שגם רש"י סבר כתוס' ובדבריו "סמוך" התכוין שחתך סמוך מצד מעלה ושייר הכל לצד הצואר והגוף כדפירשו התוס'. והרש"ש כתב: "לפינו ברש"י אין הכרע רק

לומר שכנראה הובן כך מדברי רש"י "ומונחין על הקנה", שסובר שהן על הקנה מבחוץ, ולפי מה שכבר ביארנו גם דעת רש"י היא שהן שחוסים לכנים פנימיים, ופירוש מה שכתב "על הקנה", הוא מלמעלה, דהיינו מעל הקנה לכיוון הראש, ראה בציורים שכשמאל א105-א106 כיצד החיטין עומדות מעל הקנה העומד. יישוב נוסף לדברי הרמב"ם, מדהים בפשטותו בדרך הנשר הקלה, הובא בילקוט שניי נוסחאות שבסוף הרמב"ם מהדורת הרב שבתי פרנקל, שבכמה כת"י וכן בסמ"ג (עשין סג), באו"ח ובכל בו שלא גרסו בדברי הרמב"ם ביד החזקה: "למעלה בטבעת הגדולה" בבי"ת, אלא "למעלה מטבעת הגדולה" במ"ם, דהיינו שהחיטין הן למעלה מטבעה"ג ושוב לק"מ. שם גם יישבו את הלשון בפיהמ"ש בשם מהר"י בירב שמצא נוסחא אחרת בפירוש במקום "טבעת זו היא הגדולה" גרסו "שיפוי כובע", וכן תרגם הרב יוסף קפאח, א"כ לק"מ, כי כל מה שפירש הוא בשפוי"כ ולא בטבעה"ג, א"כ כתב שהחיטין הן בטבעת ששמה שפוי"כ וממילא הן למעלה מטבעה"ג. א105. ביאור דברי רש"י כפי שנראה שהבינו התוס' (ד"ה או דלמא) את דבריו הוא כך: פגע ולא נגע בחיטי הוא שחתך למטה מהן לגמרי לצד הגוף באופן שלא נגע בהן. ביאר התכו"ש (סק"ד) בשם הב"ח שמשמעות דברי הגמ' "פגע ולא נגע", יוצא שאפשר לשחוט למעלה מהטבעת הגדולה בלי לשייר בה כלום, ועדיין לא יגע בחיטי כלל. אבל בהגהות מהר"ן על מהרי"ו (ה"ש יא אות ג) כתב: "כלל דמילתא אם שייר בחוטין... אז וודאי כיון ששייר חוטין נשאר חוט מן טבעה"ג, דחוטין מפרדיין בין שפוי"כ ובין טבעה"ג". ולפי"ד יוצא שאין ריוח בין הטבעה"ג והחוטין. ולמעשה אין הם חולקים במציאות, אלא אפשר ליישב לפי חלק מהיישובים שהובאו לעיל לדברי הרמב"ם, שמהר"ן כתב כמו הרמב"ם, ואילו הב"ח כתב כראשונים האחרים. וציירתי כאן לפי הסבר הדמש"א שהרמב"ם והמהר"ן דברו לפי עמידת הטבעת בצד העורף והוושט שם היא נכנסת לתחום הכובע ואין מקום פנוי לשחוט בין הטבעת לחיטין, והב"ח ושאר הראשונים דברו לפי עמידתה בצד הגרון שם יש ריוח בינה לבין החיטין ויכול לשחוט שם בלא לפגוע בהן. א106. מדברי רש"י לקמן (ד"ה שייר בחיטי) מתבאר שפגע ונגע פירושו